

Protocolul Reuniunii Învățătorilor Români greco-catolici - Săliștea de Sus (29 mai 1890)

Prof. Gherheș Mihaela-Cristina
Școala Gimnazială „Lucian Blaga”
Baia Mare

La începutul secolului al XIX-lea, pe fundalul unei anumite liberalizări în domeniul învățământului din Imperiul Austro-Ungar, urmată imediat de o accentuare a maghiarizării învățământului într-un stil alert și forțat, mai ales a celui de stat, în Maramureș ia amploare organizarea învățământului confesional pa lângă și în sânul bisericii greco-catolice, singurul cult organizat din teritoriu. Acest aspect se găsește precizat și în lucrarea „Școlile confesionale românești din Vicariatul greco-catolic al Maramureșului, a doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea” în care remarcă: „În anul 1883, în urma unei decizii luate de Consistoriu subaltern al Maramureșului, și după aprobarea statutelor de către Ministerul de Culte și Instrucțiune Publică, a fost înființată Reuniunea învățătorilor greco-catolici români din Maramureș. Adunarea oficială de constituire a Reuniunii s-a desfășurat în sala de ședințe a comitatului, la 16 noiembrie 1883. În cadrul acestei ședințe a fost ales un comitet de conducere, care a avut următoarea componență: președinte - vicarul Mihai Kőkényesdy, vicepreședinte - Tit Bud (protopopul Marei), notar primar - învățătorul Petru Cupcea din Călinești și notar secundar - învățătorul Augustin Pop din Sat-Șugatag”.¹

Această abordare și asumare responsabile a fost posibilă doar cu aportul unei pătri intelectuale românești foarte elevate, regăsită în primul rând între preoții greco-catolici, dar și în rândul celorlalți fruntași maramureșeni. În acest sens, vicarul Tid Bud, cel care a condus o bună bucată de vreme destinele Reuniunii învățătorilor români greco-catolici, atât din postura de președinte, cât și din cea de vicepreședinte (la început!) scria: „Școala este tezaurul acela mai scump, grădina creștinismului și dacă nu vom socoti de dânsa, dacă vom lăsa ca să crească în ea buruieni, pruncii și nepoții noștri, dintre care pe foarte mulți îi creștem de preoți, nu vom avea popor sau un popor neînvățat și necuviincios.”²

Reuniunea învățătorilor români greco-catolici desfășurată la Săliștea de Sus în data de 29 mai 1890 a fost a opta întâlnite a acestora. Au participat, în principiu, toți învățătorii din comitat, dar invitați „ca oaspeți a fost de facia”: Alesandru Gyenge - protopopul Ieudului, Iuliu Vințiu - pretore cercual, Mihail Pop - paroh, Ioan Coman - paroh, Victor Coman, Alesandru Bran și Georgiu Budu.

Reuniunea a avut un caracter deschis și au participat mai mulți poporeni. Este prezentată lista cu învățătorii prezenți, pe districte protopopești: Vișeu, Ieud, Iza, Cosău, Sighet, Mara. Din districtul protopopesesc al Ieudului au fost prezenți următorii: Demetriu Kiss și Simeon Iuga - docenți în Săliștea de Sus, Petru Bîlțiu și Grigoriu Dunca - docenți în Ieud, Georgiu Petrovay din Săcelu, Michailu Covaciu din Cuhea și Elia Chesia din Bocicoel.

Sunt enumerați cei absenți sau cei „escuzați” de la fiecare district. Din Petrova a lipsit Ioan Lazăr. „Cu totul a fost de facia 37 docenți. A lipsit 8 docenți. Una școală e vacantă”.

Adunarea a început cu intonarea cântării religioase „Împărate cerescu”. Prezidele Tit Bud a arătat mijloacele de „lipsă” „deșteptărei”, interesărei comune din cauza învățământului. „Școala din Săliscea din cauza morbului (boalei) de vărsat fiind de mai înainte închise... prelegerea practică cu elevii școlari nu s-a putut țiene”. În paragraful al III-lea „Prezidele prezentează programa ședinței adunării generale” care „se primesc și se aclude la acestu protocolu”.

În câteva capitole se prezintă situația financiară, menționându-se că totul se află „în ordinea cea bună”.

În paragraful al VIII-lea se menționează faptul că la reuniunea din anul trecut s-a prevăzut premiul de 5 fl. pentru prelucrarea temei „Care ar fi modalitatea cea mai bună a conducerii poporului la prosperitatea materială”. Notarul din Strâmtura, Demetriu Hodor, a oferit 5 florini premiu. Au fost doi concurenți - Augustin Szabo din Nănești și Ausențiu Szabo din Sat Șugatag - așa că premiul s-a împărțit între ei. Președintele Tit Bud a oferit tot cinci florini „acelui domn docinte care va documenta cum că a oltuit cei mai mulți pomi în grădinile poporenilor” și alți cinci florini celui care va „desfășura mai bine tema: Destule sunt pentru docinte cunoștințele câștigate în preparandie sau trebuie să se cultive și mai încolo și pentru ce?”. Pentru aceste premii au participat: Michail Șerban din Săpânța care a reușit 335 de altoiuri, Nicolau Ciurceanu din Poieni - 241 de altoiuri, Mihail Covaciu din Cuhea - 172 de altoiuri, Petru Cupcea din Călinești - 109 altoiuri și Dumitru Ghirasim din Berbești - 900 de altoiuri. Premiul a fost câștigat de docintele din Berbești. Se precizează faptul că și alti docinți au „oltuit”, „care mai mulți”, „care mai puțini”, însă nu au „concurat la premiu”.

În paragraful al IX-lea este menționată dizertațiunea lui Dionisiu Vereș „de sub punctul 2 cum că cu incipienții nu este iertat de a înainta mai departe decât dispune planul de învățământ”. Se decise să se păstreze dizertațiunea.

În paragraful al X-lea este menționată dizertațiunea d.[lui] docinte Demetriu Kiss din Săliștea de Sus „Care ar fi modalitatea cea mai

bună a conducerii poporului la prosperarea materială”. S-a reținut pentru „censurare” adică pentru concurs.

Paragraful a XI-lea prezintă citirea epistolei lui Ioan Bușiția, profesorul de la Preparandia, față de prepararea „animalelor umplute” și față de un manual de istorie naturală pentru scoalele române din Maramureșiu. Îi mulțumește reuniunea profesorului, dar se amână.

Viceprezidele Dionisiu Vereș propune înființarea unor filiale ale reuniunii - paragraful al XII-lea.

Pentru reuniunea de anul viitor care va avea loc în Apșa de Mijloc, în „joia ultimă a luni mai 1891” s-a propus tema „Despre defectele creșterii casnice și despre modul de a corega (corecta) prin creșterea școlară” - paragraful al XIII-lea.

În paragraful al XIV-lea de prezintă modalitatea de oferire a premiului de cinci florini aceluia docinte „care va documenta cum că a avut cea mai bună școală repetițională și deodată cea mai frecventată”. Pentru a juriza un astfel de premiu era nevoie de un atestat de la preotul paroh și de la doi docenți: examinarea elevilor și „prezentarea înaintea adunării generale a diuarului de prelegere a școlii repetiționale de peste tot anul”.

De asemenea, D-l președinte al Reuniunii, Tit Bud, mai oferă două premii de câte cinci florini. Un premiu aceluia docinte care va documenta cum că a altoit mai mulți pomi în grădinile poporenilor sub decursul primăverii anului 1891. Al doilea premiu „aceluia Dom docinte care va documenta cu scrisoare sau cu conte de la cutare librărie cum că a procurat pentru elevii școlari, elevi în școala repetițională și pentru sânguratecii poporeni mai multe cărțile de cetit, calindare, diurnale și cărți economice române” - paragraful al XIV-lea .

În paragraful al XVI-lea „Adunarea generală luând în considerațiune starea miseră în care a ajuns vidua (văduva) lui Dumitru Costin fost docinte în Glod, împreună și cu 5 orfani necrescuți”. Ajutorul a fost stabilit, „pentru totdeauna”, de 10 florini.

În paragraful al XVIII-lea d-l președinte Tit Bud atrage atenția docenților „cum să se esciteze dorul de cetit între poporeni, dintre care acuză, recomandă a se procura cărți bune de cetit atât pentru elevii școlari cât și pentru poporeni, spre care scop împărțesc între cei de facia cataloage a librăriei N. Ciurcu din Brașiov și esemplaria din foaia <<Amicul familiei>>”.

Ședința s-a închis înțonându-se cântare de mulțumire lui D-zeu.

Poate că nici o lucrare nu ar putea evidenția eficiența și rolul reuniunilor învățătorilor, cunoscut fiind faptul că prin circulara vicarială din 29 ianuarie 1898 acești dascăli au fost stimulați să înființeze și să întrețină grădini cu pomi învățându-i, în același timp și pe săteni practica

pomăritului. Prin această îndeletnicire s-a schimbat nu numai fizionomia arhitectonică a grădinilor și hotarelor satelor, ci și bunăstarea lor, iar câțiva ani mai târziu în unele localități (exemplu, Desești) s-au înființat adevărate școli țărănești de agricultură.

Note:

1. Câmpeanu, Marius, *Școlile confesionale românești din Vicariatul greco-catolic al Maramureșului, a doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea*, Editura Galaxia Gutenberg, 2016, p. 18;
2. *Ibidem*, p. 19;

Bibliografie:

1. Câmpeanu, Marius, *Școlile confesionale românești din Vicariatul greco-catolic al Maramureșului, a doua jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea*, Editura Galaxia Gutenberg, 2016;
2. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Baia Mare, *Fond Colecția documente ecleziastice, Protocolul Adunării generale a Reuniunii Învățătorilor Români greco-catolici - Săliștea de Sus (29 mai 1890)*, 8 file, C IV, M IV, D 13.